

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П.ДРАГОМАНОВА**

Вечірній факультет

“Затверджено”

На засіданні Приймальної комісії
НПУ імені М. П. Драгоманова
Протокол № 8 від «28» березня 2016р.

Рекомендовано

Вченою радою Інституту
НПУ імені М. П. Драгоманова
Протокол №6 від «26» лютого 2016р.

**Програма вступного фахового випробування
з психології**

для громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, при
вступі на навчання для здобуття ступеня «Магістр»
на базі здобутого ступеня бакалавра/(ОКР) спеціаліста;
при вступі на навчання для здобуття ОКР спеціаліста
на базі здобутого ступеня бакалавра

спеціальність 053 психологія

Київ - 2016

Пояснювальна записка

Вступні іспити для абітурієнтів вечірнього факультету Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова є формою перевірки і оцінювання їх теоретичної та практичної підготовки з фахових дисциплін на базі здобутого ступеня «бакалавр».

Програму вступного випробування з психології розроблено відповідно до діючих нормативно-правових актів, а саме: закону України «Про вищу освіту»; наказів № 1085 від 15 жовтня 2015 р. «Про затвердження Умов прийому до вищих навчальних закладів України в 2016 р.» та № 99 від 10 лютого 2010 р. «Про Концепцію організації підготовки магістрів в Україні».

Програма з психології включає перевірку знань та умінь абітурієнтів в області загальної психології, історії психології, вікової та педагогічної психології, соціальної психології, психодіагностики, психоконсультування та психокорекції.

Для проведення вступних іспитів організується фахова екзаменаційна комісія. Головою комісії призначається декан факультету, членами комісії призначаються професори та доценти кафедри психології факультету філософської освіти і науки.

1. Вимоги до знань, умінь та навичок які абітурієнти мають продемонструвати на вступному іспиті.

На вступному випробуванні з психології для здобуття ступеня «магістр», абітурієнти повинні продемонструвати теоретичні знання та практичні уміння і навички із курсів загальної психології, історії психології, вікової та педагогічної психології, соціальної психології та основ психодіагностики, психоконсультування і психокорекції.

Абітурієнти повинні продемонструвати, а комісія оцінити їх наявний рівень **знань** про:

- особливості психічних властивостей, процесів та станів людини;
- дослідницькі методи у психології;
- основні закономірності розвитку людини в онтогенезі;
- психологічні основи навчання та виховання;
- психометричні основи психодіагностики;
- практичні завдання психодіагностики в освіті;
- основні напрями психоконсультативної та психокорекційної роботи психолога;
- психологію малих груп;
- основні психологічні школи та напрямки;
- морально-етичні принципи роботи психолога.

Знання абітурієнта мають бути підкріплені **уміннями і навичками**:

- вільно оперувати термінологічним апаратом психологічних дисциплін, що входять до складу комплексного екзамену;
- визначати особливості прояву психічних процесів, станів, властивостей з урахуванням вікових періодів розвитку людини;
- коректувальної роботи при негативних проявах психіки;

- здійснювати постановку психологічного діагнозу, робити висновки та надавати рекомендації за результатами психодіагностичних обстежень.

2. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ АБІТУРІЄНТІВ НА ВСТУПНОМУ ФАХОВОМУ ВИПРОБУВАННІ З ПСИХОЛОГІЇ

За шкалою університету	Визначення	Характеристика відповідей абітурієнта	
		на питання теоретичного змісту	на питання практичного змісту
100-123 бали	<i>Низький</i>	Абітурієнт не усвідомлює змісту питання білету, його відповідь не має безпосереднього відношення до поставленого питання. Він не володіє основним категоріальним апаратом дисципліни, демонструє відсутність умінь міркувати, робити висновки	Абітурієнт демонструє відсутність знань методик дослідження та практичних навичок їх використання, володіння техніками та прийомами психокорекції
124-149 балів	<i>Задовільний</i>	Відповіді на питання білету носять фрагментарний характер, переважно відтворюють знання на рівні запам'ятовування. Знання з предмету є неповними, він плутається у визначеннях, втрачає логіку та послідовність розкриття питання, не наводить приклади	Абітурієнт допускається помилок у розумінні суті проблемної ситуації, плутається у методиках дослідження або виборі методів та технік психокорекції, не наводить приклади
150-174 бали	<i>Достатній</i>	У відповідях допускаються неточності або помилки не принципового характеру, допускає помилки у наведенні прикладів, проте абітурієнт демонструє розуміння матеріалу, логічно обґрунтовує свої міркування	Абітурієнт добре орієнтується у проблемній ситуації, визначається з методами та прийомами психодіагностичної та психокорекційної роботи, наводить приклади з власної практичної діяльності, але припускає неточності у описанні процедури проведення психодіагностичного обстеження або коректувального заходу
175-200 балів	<i>Високий</i>	Абітурієнт дає повну розгорнуту відповідь на	Абітурієнт демонструє гарні знання предмету

		питання білету, демонструє вільне володіння понятійним апаратом, повністю розкриває суть поставленого питання, добре орієнтується у міжпредметних зв'язках, наводить приклади.	дослідження або корекції, уміння швидко визначитись з адекватними методами вивчення психічного явища з описом конкретних методик і процедурою їх проведення, або техніками психокорекційної роботи, що повністю відповідають поставленій задачі, підкріплюючи відповідь прикладами з педагогічної практики.
--	--	--	---

Якщо абітурієнт під час вступного випробування з конкурсного предмету набрав від 100-123 балів, то дана кількість балів вважається недостатньою для допуску в участі у конкурсному відборі до НПУ імені М.П. Драгоманова

Оцінювання рівня знань абітурієнтів проводиться кожним із членів предметної комісії окремо, відповідно до критеріїв оцінювання. Загальний бал оцінювання рівня знань абітурієнта виводиться за результатами обговорення членами комісії особистих оцінок відповідей абітурієнтів. Бали (оцінки) вступного фахового випробування виголошуються головою предметної комісії усім абітурієнтам, хто брав участь у випробуванні після закінчення іспиту.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ СПІВБЕСІДИ

Фахова комісія аналізує результати співбесіди методом експертної оцінки й колегіально приймає рішення: про «рекомендовано до зарахування» або «не рекомендовано до зарахування».

4. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (СПІВБЕСІДИ) З ПСИХОЛОГІЇ

4.1. Зміст програмових вимог з курсу загальної психології та історії психології

Історія розвитку психології: школи, напрямки, тенденції розвитку

- Основні етапи історії психології; школи, концепції, напрями у психології.
- Психоаналіз З.Фрейда.
- “Індивідуальна психологія” Альфреда Адлера.
- “Аналітична психологія” Карла Юнга.
- Розвиток психотерапевтичних технік і теорія “трансфера”.
- Вільгельм Райх – синтез марксизму та фрейдизму.
- Психоаналіз дитинства. Анна Фрейд та Мелані Клайн.
- Біхевіоризм.
- Гештальтпсихологія - психологія форми.
- Гуманістична психологія К. Роджерса та А. Маслоу.
- Когнітивна психологія.

- Генетична епістемологія Жана Піаже.
- Структуралізм: М. Фуко, Ж. Лакан
- Вітчизняна психологія, її школи та напрямки.
- Історія психологічної думки в Україні.
- Історія розвитку та сучасний стан розробки проблем вікової і педагогічної психології.

Предмет та завдання загальної психології.

- Предмет психології як науки. Структура, завдання та стан сучасної психології. Структура психологічних явищ. Значення психологічних знань для навчання і виховання дітей.
- Місце психології в системі наук. Диференціація психології на окремі наукові галузі.
- Суспільно-історичний характер свідомості. Розвиток свідомості та її структура. Свідоме і несвідоме в психічній діяльності людини.

Методи дослідження

- Теоретико-методологічні основи психологічної науки: методологія, принципи, методи дослідження. Основні етапи психологічного дослідження.
- Характеристика конкретних методик психологічного дослідження: організаційні (порівняльний, лонгітюдний, комплексний); інтерпретаційні (генетичний, структурний); методи кількісної та якісної обробки даних (методи математичної статистики); емпіричні методи (основні та допоміжні, експериментальні і неекспериментальні, діагностичні).

Відчуття

- Поняття про відчуття: відчуття як первинна форма орієнтування організму в довкіллі.
- Класифікація та види відчуттів: дистантні (зорові, слухові, нюхові), контактні (смакові, больові, тактильні); екстероцептивні; інтероцептивні (органічні відчуття); пропріоцептивні (кінестетичні, статичні).
- Загальні закономірності відчуттів: пороги чутливості, адаптація, взаємодія відчуттів, сенсibiliзація, синестезія, контраст, індукція.
- Властивості відчуттів: якість, інтенсивність, тривалість, просторова локалізація.
- Розвиток відчуттів у дітей.

Сприймання

- Поняття про сприймання. Загальні властивості та індивідуальні особливості сприймань (предметність, цілісність, структурність, контактність, осмисленість, категоріальність, вибірковість, аперцепція, динамічний стереотип, установка).
- Класифікація і види сприймань: за провідним аналізатором (зорові, слухові, нюхові, смакові, дотикові, статичні, кінестетичні); за формами існування матерії (простору, руху, часу).
- Мимовільне та довільне сприймання. Спостереження як форма довільного сприймання.

Пам'ять

- Поняття про пам'ять. Пам'ять людини (довільна, логічна, опосередкована) і тварини (генетична, механічна). Зв'язок пам'яті людини з її здібностями та діяльністю. Природа пам'яті: теорії і закони пам'яті.
- Класифікація і види пам'яті: за часом збереження матеріалу (миттєва, короткочасна, оперативна, довготривала, генетична); за переважаючим аналізатором (зорова, слухова, тактильна, смакова, нюхова); за змістом того, що запам'ятовується і відтворюється (образна, словесно-логічна, рухова, емоційна); за характером участі волі в процесах запам'ятовування і відтворення матеріалу (мимовільна і довільна).
- Процеси і закономірності пам'яті: запам'ятовування (мимовільне – довільне, механічне – логічне, оперативне). Заучування і прийоми його організації. Умови ефективності запам'ятовування. Відтворення (мимовільне – довільне, впізнавання, пригадування, спогади). Збереження і забування. Ремінісценція. Ретроактивне і проактивне гальмування. Закон забування Г. Еббінгауза.
- Індивідуальні особливості і типи пам'яті.
- Розвиток пам'яті у дітей.

Мислення

- Поняття про мислення. Зв'язок мислення з мовою, мовленням та чуттєвим пізнанням людини.
- Функціонально-операційна сторона мислення. Мисленнєві дії і операції (порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, конкретизація, класифікація, систематизація).
- Логічні форми мислення як продукти мисленнєвого процесу: поняття (родові і видові; загальні, збірні та одиничні; конкретні та абстрактні; категорії, зміст та об'єм поняття; визначення); судження (поодинокі, часткові, загальні; про існування чи неіснування певних об'єктів; про властивості об'єктів; про відношення об'єктів; прості і складні; стверджувальні і заперечні; тотожно істинні і тотожно хибні; здійсненні і нездійсненні); умовисновки (індуктивні і дедуктивні; міркування, силогізм, висновок, аналогія);
- Мислення, як діяльність: процес розв'язання задач.
- Класифікація та види мислення: за змістом (наочно-дійове, наочно-образне, абстрактне); залежно від змісту задач, у розв'язання яких воно включається (технічне, наукове, художнє); за характером завдань (практичне, теоретичне, інтуїтивне, аналітичне); за ступенем новизни і оригінальності (репродуктивне і продуктивне); реалістичне, аутистичне, егоцентричне.
- Індивідуальні відмінності у мисленні людини (глибина – поверховість, послідовність – непослідовність, самостійність – несамостійність, критичність – некритичність, гнучкість – негнучкість, швидкість – повільність).
- Інтелект людини за Р.Мейлі (логічно-формальний, наочно-конкретний, аналітично-рецептивний, комбінаторно-творчий, сприйнятливо-тонкий, загострено - спрямований).

- Розвиток та формування культури мислення у дітей.

Уява

- Поняття про уяву як вищий пізнавальний процес.
- Процеси, основні прийоми створення образів уяви (акцентування, гіперболізація, аглютинація, типізація, схематизація, аналогія).
- Класифікація та види уяви: у зв'язку із застосуванням волі (активна - довільна; пасивна - мимовільна); залежно від характеру діяльності людини (продуктивна - творча; репродуктивна - відтворююча); за змістом (художня, технічна, наукова). Мрія, фантазія, сновидіння, галюцинація.
- Функції уяви (уявлення дійсності в образах; регулювання емоційних станів; участь в довільній регуляції пізнавальних процесів і станів; формування внутрішнього плану дій).
- Індивідуальні особливості уяви (широта, змістовність, сила, яскравість, повнота, стійкість, різносторонність, реалістичність, дієвість).
- Уява та органічні процеси. Идеомоторні акти. Ятрогенії та дидактогенії.
- Уява і творчість. Роль уяви в різних видах діяльності (науковій, технічній, художній).
- Уява і педагогічна діяльність. Розвиток уяви у дітей.

Емоції і почуття

- Поняття про емоції і почуття. Функції емоцій і почуттів.
- Види емоцій: прості і складні, вроджені і набуті.
- Види почуттів: моральні, інтелектуальні, естетичні.
- Форми переживання емоцій і почуттів: афекти, настрої, стрес, пристрасті, потяги. Емоційні стани (страх, тривога, сором, гнів, роздратування, радість та ін.)
- Розвиток і виховання культури емоцій і почуттів у дітей.

Воля

- Поняття про волю. Ознаки вольової поведінки. Функції волі (спонукальна і гальмівна; спрямовуюча і регулююча).
- Воля як вища психічна функція. Вольова регуляція поведінки: внутрішня і зовнішня. Внутрішній (інтернальний) та зовнішній (екстернальний) локус контролю. Критерії вольової поведінки. Вольові дії (довільні і мимовільні). Простий і складний вольовий акт. Основні фази (структура) складної вольової дії. Потяг, бажання, хотіння як форми прояву волі.
- Класифікація вольових якостей особистості: первинні: (базальні) – сила волі, енергійність, наполегливість, витримка, сміливість тощо; вторинні (характерологічні) – хоробрість, рішучість, впевненість в собі, самоволодіння та ін.; третинні (морально-ціннісні) – відповідальність, принциповість, обов'язковість, ініціативність, діловитість та ін.
- Розвиток та виховання вольової активності людини: позитивні та негативні вольові якості.

Увага

- Поняття про увагу. Функції уваги.

- Види уваги: мимовільна (пасивна) і довільна (активна), післядовільна; природна і соціально-обумовлена; безпосередня і опосередкована; чуттєва, інтелектуальна, моторна.
- Форми уваги: зовнішня і внутрішня; колективна, групова, індивідуальна.
- Властивості уваги: спрямованість, зосередженість, стійкість, тривалість, концентрація, інтенсивність, коливання, розподіл, переключення, обсяг, широта, активність.
- Розвиток уваги у дітей, боротьба з неухважністю та відволіканням. Основні критерії розвинутої уваги.

Діяльність

- Діяльність як психологічна проблема. Поняття про діяльність як прояв фізичної і психічної активності.
- Діяльність як фактор розвитку індивіда і становлення людської особистості та індивідуальності. Соціально-психологічний аспект діяльності. Діяльність як психофізіологічний процес: психічні процеси та досвід людини (знання, уміння, навички, звички).
- Зміст і структура активності і діяльності: потреба, мотив, задача, дія (операція), результат, контроль і оцінка. Внутрішні і зовнішні компоненти діяльності. Інтеріоризація та екстеріоризація.
- Види людської діяльності (спілкування, гра, навчання, праця); їх освоєння і розвиток.

Особистість

- Поняття особистості в психології. Людина, індивід, особистість, індивідуальність. Особистість як об'єкт і суб'єкт соціальної взаємодії. Основні періоди в історії вивчення та дослідження особистості. Типи теорій особистості: психодинамічні, соціодинамічні, інтеракціоністичні, експериментальні, неекспериментальні; структурні, динамічні.
- Природа особистості в психологічних теоріях: особистість в описовій психології В.Дільтея та Е.Шпангера; типологія особистостей О.Ф.Лазурського; фрейдизм і неофрейдизм (психоаналітичні теорії особистості – З.Фрейд, К.Юнг, А.Адлер, К.Хорні, Е.Фромм, Г.Салліван та ін.); “епігенетична” теорія розвитку особистості Е.Еріксона; гуманістичні теорії особистості (К.Роджерс, А.Маслоу, Ф.Перлс, Ш.Бюлер); теорія особистісних рис (Г.Оллпорт, Р.Кеттелл); теорії особистості у французькій соціальній школі (Є.Дюркгейм, П.Жане, К.Левін та ін.); теорія соціального наuczіння (біхевіоріальна модель Б.Скіннер, А.Вейс, У.Хантер, К.Лешлі); особистість у логотерапії В.Франкла; особистість у концепціях вітчизняних психологів (Л.С.Виготський, С.Л.Рубінштейн, А.В.Петровський, О.М.Леонтьєв, Б.Г.Ананьєв, Л.І.Божович, К.К.Платонов, Г.С.Костюк, Т.М.Титаренко).
- Склад і структура особистості: спрямованість особистості, що визначає її активність і діяльність; індивідуально-психофізіологічні властивості особистості (статеві, вікові особливості, патологічні зміни, темперамент); соціально-психофізіологічна характеристика особистості (психічні

- процеси, стани, властивості, характер); соціально-генетичний аспект особистості (задатки, здібності, досвід людини).
- Свідоме і несвідоме в структурі особистості. Самосвідомість. “Я-концепція” та її компоненти: когнітивний, емоційно-оцінний, поведінковий. Самооцінка – центральний компонент “Я-концепції”: за рівнем (висока, середня, низька); за співвіднесенням з реальними успіхами (адекватна, неадекватна); за особливістю функціонування (конфліктна, безконфліктна). Рівень домагань. Самоповага.
  - Формування та розвиток особистості. Шляхи, умови, фактори особистісного зростання. Особистість як суб'єкт і об'єкт навчання, виховання і самотворення. Стадії розвитку особистості за Е.Еріксоном.

Темперамент

- Поняття про темперамент. Фізіологічні основи темпераменту. Тип вищої нервової діяльності і темперамент.
- Психологічна характеристика та властивості типів темпераменту: холерик, сангвінік, флегматик, меланхолік.
- Особистість і темперамент: проблеми виховання, навчання і професійної діяльності.

Характер

- Поняття про характер. Природні і соціальні передумови формування характеру.
- Структура характеру. Провідні риси характеру (емоційно-вольові, когнітивно-пізнавальні (інтелектуальні), морально-ціннісні; мотиваційні).
- Акцентуації рис характеру. Класифікація: за тілесною конституцією людини Е.Кречмера (атлетичний, пікнічний, астеничний); типологія соціальних характерів Е.Фромма (“мазохіст-садист”, “руйнівник”, “конформіст-автомат”); підліткові акцентуації А.Є.Лічко (гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астеноневротичний, сензитивний, психастеничний, шизоїдний, епілептоїдний, істероїдний, нестійкий, конформний); за характером манери спілкування К.Леонгарда (гіпертимний, дистимний, циклоїдний, збудливий, застрягаючий, педантичний, тривожний, емотивний, демонстративний, екзальтований, екстравертований, інтровертований).

Здібності

- Поняття про здібності. Природні і соціальні передумови здібностей.
- Структура здібностей: загальні та спеціальні здібності. Здібності, обдарованість, талант, геніальність, майстерність.
- Формування та розвиток здібностей.

4.2. Зміст програмових вимог з курсу вікової та педагогічної психології

Предмет та завдання вікової та педагогічної психології

- Теоретичні та практичні завдання сучасної вікової і педагогічної психології. Основні напрямки і їх розвиток.

- Основні розділи вікової психології: дитинство (немовля, ранній та дошкільний вік); молодший шкільний вік; підлітковий вік; рання та пізня юність; психологія дорослого; психологія старості.
- Зв'язок вікової психології з іншими науками.
- Основні розділи педагогічної психології.

Методи дослідження вікової і педагогічної психології

- Методологічні принципи психологічного дослідження та методи вікової психології. Класифікація методів. Організаційні методи: лонгітюдний, порівняльний, комплексний. Емпіричні методи. Експеримент та його види. Спостереження та його види. Діагностичні методи. Методи обробки даних: кількісні та якісні. Інтерпретаційні методи: структурний та генетичний. Метод близнюків. Специфіка застосування методів при дослідженні дітей. Своєрідність методів педагогічної психології.

Динаміка і закономірності психічного розвитку в онтогенезі

- Основні закономірності психічного розвитку. Психічний розвиток та формування особистості. Роль виховання в формуванні особистості. Внутрішня позиція в розвитку особистості.
- *Передумови психічного розвитку.* Поняття про розвиток та психічний розвиток. Генотипні особливості та вроджені якості організму. Дозрівання, як передумова психічного розвитку. Фізична та психічна активність. Взаємодія та взаємозв'язок біологічних і соціальних факторів (суть біогенетичного та соціогенетичного напрямків). Соціальне наслідування, соціальні умови та вік.
- *Умови психічного розвитку.* Поняття про внутрішні та зовнішні умови психічного розвитку, їх взаємозв'язок. Історично обумовлені реальності існування людини (реальність предметного світу, природи та соціального простору).
- Значення соціальних умов та засвоєння суспільного досвіду як специфічна особливість психічного розвитку особистості.
- Закономірності психічного розвитку (нерівномірність, асинхронність, сенситивні періоди).
- Психічний розвиток і діяльність. Соціально організована діяльність як основа, засіб та умови психічного розвитку. Наукове обґрунтування виникнення внутрішньої психічної діяльності з зовнішньої (поняття інтеріоризації та екстеріоризації). Значення різних видів діяльності у психічному розвитку. Провідна діяльність та її роль у формуванні психічних процесів та особистісних новоутворень.
- Психічний розвиток та спілкування. Вплив спілкування дитини з дорослими та однолітками на його психічний розвиток.
- Наукові концепції психічного розвитку дитини. Проблема психічного розвитку і навчання в сучасних психологічних теоріях. Роль навчання та виховання у психічному розвитку на різних етапах онтогенезу. Діалектичний взаємозв'язок навчання та розвитку. Поняття про зони актуального, потенційного та найближчого розвитку. Роль навчання у

формуванні психічних функції (Л.С.Виготський). Умови правильної організації розвиваючого навчання.

- Проблема вікової періодизації психічного розвитку дитини. Поняття віку у психології. Критерії вікової періодизації. Календарний вік та рівні розвитку. Вікові та індивідуальні особливості особистості. Індивідуальні відмінності на різних етапах психічного розвитку. Поняття про кризи та критичні періоди. Характеристика вікових періодів у працях Д.Б.Ельконіна.
- *Внутрішня позиція та розвиток*. “Внутрішнє через зовнішнє” (С.Л.Рубінштейн). Внутрішня позиція особистості та її розвиток в онтогенезі. Проблема особистісного росту (відношення до себе, почуття особистості, система особистісного смислу, внутрішня потреба у саморозвитку, самосвідомість).
- Структурні компоненти самосвідомості особистості. Розвиток самосвідомості. Потребово-емоційна та волюва сфери особистості. Світогляд особистості.
- Механізми розвитку особистості. Ідентифікація як механізм соціалізації та індивідуалізації особистості.

Новонароджений та немовля

- Передумови та умови психічного розвитку новонародженої дитини. Вроджені особливості та тенденції розвитку. Криза новонародженого. Психологічна характеристика новонародженої дитини та психічний розвиток дитини у фазі новонародженого. Особливості розвитку відчуттів, значення вправління органів. Соціальна ситуація розвитку. Розвиток емоційної сфери. “Комплекс пожвавлення”.
- Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність немовля. Роль дорослого в розвитку дитини.
- Спілкування в період немовля. Емоційно-експресивна функція спілкування та її значення для розвитку дитини. Оволодіння мовленням в процесі спілкування.
- Розвиток рухів та дій немовля. Тілесні задоволення, повзання, хватання, маніпулювання. Розвиток орієнтування в оточуючому середовищі.
- Психічний розвиток та пізнання в період немовля. Сприймання як провідна функція. Роль іграшок як засобу спілкування та психічного розвитку немовля. Період немовля - період розвитку передумов формування особистості. Індивідуальні відмінності немовлят.

Ранній вік

- Основні протиріччя психічного розвитку. Предметна діяльність як провідна в ранньому віці. Входження дитини в світ речей. Ігри та продуктивні види діяльності. Психологічні новоутворення, які розвиваються в предметній діяльності.
- Спілкування дитини раннього віку та розвиток мовлення.
- Пізнання в ранньому віці: розвиток відчуттів, предметного сприймання та наочно-дійового мислення. Особливості розвитку уяви та пам'яті.

- Передумови розвитку особистості. Особливості перших уявлень про себе: відношення до свого імені, зовнішнього образу, оволодіння тілом, ходою. Виникнення елементів самосвідомості. Ім'я, як елемент самосвідомості. Засвоєння правил спілкування з людьми та правил користування предметами. Криза 3 років.

Дошкільний вік

- Психічний розвиток дитини дошкільного віку. Основні протиріччя психічного розвитку дошкільника. Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку. Сюжетно-рольова гра, як провідна діяльність в дошкільному віці: її структура і розвиток. Ігрові та реальні відносини дітей під час гри. Вплив гри на загальний психічний розвиток дитини. Роль і розвиток продуктивних видів діяльності в психічному розвитку дошкільника. Новоутворення психічного розвитку дитини дошкільного віку.
- Розвиток психічних процесів у дітей. Сенсорний розвиток. Розвиток сприймання (орієнтування в просторі і часі). Сприймання малюнку. Загальна характеристика розвитку мислення: проблемні ситуації, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, розвиток розумових дій. Розвиток образного мислення та передумови розвитку логічних форм мислення. Логічне мислення та розумовий розвиток дошкільника.
- Розвиток словарного запасу та граматичної будови мовлення. Розвиток фонематичного слуху. Особливості розвитку функцій мовлення (комунікативної, знакової, експресивної).
- Особливості розвитку пам'яті та уяви. Зв'язок між реальністю та фантазією. Особливості розвитку уваги.
- Розвиток особистості дошкільника. Емоційна та вольова сфери. Динаміка розвитку почуттів. Роль моральних еталонів в формуванні особистості. Формування системи мотивів, підпорядкування мотивів. Особливості розвитку самосвідомості та самооцінки. Розвиток волі як основа здатності до керування поведінкою.
- Спілкування дошкільника з дорослими та однолітками та його роль у психічному розвитку. Криза 7 років.
- Готовність дитини до навчання в школі. Критерії готовності.

Молодший шкільний вік

- Психологічні особливості молодшого школяра. Соціальна ситуація розвитку молодшого школяра. Проблема зміни місця дитини в системі суспільних відносин. Проблема адаптації до шкільного навчання.
- Навчальна діяльність як провідна в молодшому шкільному віці. Загальна характеристика навчальної діяльності. Структура навчальної діяльності. Формування системи відношення до школи, вчителя, навчальних обов'язків. Засвоєння моральних норм та правил поведінки, усвідомлення прав та обов'язків школяра. Динаміка змін відношення до навчання в молодшому шкільному віці. Проблема оцінки.

- Ігрова та трудова діяльність в молодшому шкільному віці. Спілкування молодшого школяра. Роль вчителя в навчанні та вихованні молодшого школяра. Особливості спілкування з однолітками.
- Розвиток психічних процесів у дітей молодшого шкільного віку: розвиток сприймання та спостережливості, особливості формування інтелектуальних процесів, вплив змісту навчання на розумовий розвиток дитини, пам'ять та шляхи підвищення її ефективності. Особливості уваги та уваги молодшого школяра.
- Розвиток особистості молодшого школяра. Розвиток почуттів, особливості розвитку волі. Формування соціальної активності молодшого школяра. Індивідуально-типологічні особливості молодших школярів. Розвиток здібностей. Засвоєння норм і правил поведінки. Формування взаємостосунків і самосвідомості учнів молодшого шкільного віку.
- Новоутворення психічного розвитку молодшого школяра (в розумовому розвитку, в формуванні особистості).

Підліток

- Загальна психологічна характеристика підліткового віку. Особливості анатома-фізіологічного розвитку та статевої самосвідомості підлітків.
- Соціальна ситуація розвитку підлітка. Біологічні умови, що впливають на особливості психічного розвитку підлітка.
- Проблема провідної діяльності в підлітковому віці. Учбова та інші види діяльності: стимули і мотиви учення, формування навчальних мотивів та їх стійкість. Розвиток моральних норм, правил поведінки та відношення до обов'язків школяра. Зміни відношення до навчання на протязі підліткового віку.
- Психологічні особливості трудової та ігрової діяльності в підлітковому віці.
- Особлива значущість спілкування в підлітковому віці: особливості спілкування з батьками та іншими дорослими, спілкування з вчителями в школі. Спілкування з однолітками: пошук друга, статева ідентифікація, психологія сексуальних взаємодій підлітків, перше кохання.
- Потреба в розвитку мовлення як засобу спілкування. Світ читання підлітка. Автономна мова в підліткових групах. Підліткова мовленнєва субкультура. Сленг. Значення жестів в спілкуванні підлітків.
- Розвиток вищих психічних функцій: сенсорний розвиток, особливості сприймання, сприймання образотворчого мистецтва та музики. Розвиток мислення та особливості інтелектуального потенціалу. Розвиток уваги, пам'яті та уваги.
- Розвиток особистості підлітка. Основні новоутворення в особистісній сфері підлітка. Розвиток самосвідомості, потреба у визнанні, особливості відношення підлітка до свого минулого, сучасного та майбутнього. Страх смерті, підліткова суїцидальність.
- Відношення підлітків до своїх прав та обов'язків. Виховання моральних та вольових якостей, формування рис характеру. Розвиток здібностей в підлітковому віці.

- Криза підліткового віку. Криза ідентифікації зі своєю зовнішністю та уявленнями про себе. Психологія “важкого” підлітка. Основні особливості індивідуального підходу в роботі з “важкими” підлітками. Психологічні шляхи виходу з підліткової кризи.

Юнацький вік

- Вікові періоди юності. Соціальна ситуація розвитку: професійні орієнтації, життя з батьками та утворення власної сім’ї.
- Навчальна діяльність в юнацькому віці: розуміння необхідності вчитися, прагнення до знань, розширення інтересів, роль навчання в формуванні особистості. Пізнавальна сфера та творчість в юнацькому віці.
- Трудова діяльність, розуміння необхідності трудової діяльності, особливості професійного самовизначення на сучасному етапі.
- Особливості спілкування в юнацькому віці. Проблема батьків та дітей. Потреба в спілкуванні з кумиром та референтною групою. Засвоєння продуктивних прийомів спілкування та розвиток мовлення. Світ читання в юнацькому віці. Спілкування з однолітками: розвиток потреби участі в суспільному житті, формальних та неформальних організаціях, формуванні ініціативності, принциповості та відповідальності в юнацькому віці. Особливості спілкування з однолітками протилежної статі: психологія сексуальних взаємодій, любов, ранній брак.
- Розвиток особистості в юнацькому віці: розвиток самосвідомості, відкриття “Я”, самовиховання, соціальне і моральне самовизначення та готовність до професійного самовизначення. Формування життєвої позицій та етичних переконань. Розвиток вищих почуттів: честі, совісті, почуття власної гідності. Розвиток творчої активності. Вибір життєвих цілей та їх реалізація. Негативна поведінка в юнацькому віці, алкоголізм та наркоманія.

Психологія дорослого

- Періоди дорослості. Соціальна ситуація життя в період дорослості. Професійні та творчі досягнення в різних видах діяльності. Прагнення до нового та стереотипізм в професійній діяльності.
- Особливості навчання в період дорослості. Форми та методи навчання дорослих.
- Спілкування дорослих: ділове та безпосереднє, специфіка спілкування чоловіків та жінок, любов та сім’я. Дружні об’єднання та ігри дорослих.
- Пізнавальні інтереси дорослих. Розвиток особистості: особливості ідентифікації з власним “Я”, соціальна активність дорослого, значення активності в професійній діяльності для розвитку особистості. Прагнення до визнання в професійній та суспільній діяльності. Відношення до прав та обов’язків у дорослих.
- Значення ціннісних орієнтацій та світогляду для моральної стійкості особистості, життєві позиції та самостійність дорослої людини. Дорослий як зріла особистість, як консерватор та конформіст.
- Специфіка вікових криз дорослих. Дорослість та проблема сенсу життя.

Психологія навчання

- Психологія і педагогіка навчання. Класифікація та види навчання. Моделі навчання. Психологічні аспекти дидактичних принципів. Психологія змісту навчання.
- Теорії навчання: Л.С.Виготський, Л.В.Занков, Д.Б.Ельконін, В.В.Давидов, П.Я.Гальперін, О.М.Матюшкін, Н.О.Менчинська, Г.С.Костюк, О.В.Скрипченко.
- Концепція управління навчанням. Особистісно-центроване навчання. Шляхи управління: програмоване навчання, алгоритмізація, проблемне навчання, уроки-діалоги тощо. Управління як забезпечення єдності функцій діяльності вчителя та учнів.
- Психологічний аналіз уроку.

Психологія учіння

- Поняття про учіння, зв'язок понять учіння, навчання, наслідання та навчальності, як здатність до навчання. Учіння як одна із сторін педагогічного процесу.
- Види учіння. Учіння як процес і як діяльність. Основні структурні компоненти учіння. Мотивація учіння. Особливості оволодіння учнями учбовою діяльністю.
- Психологія засвоєння знань, наукових понять, умінь і навичок. Вміння вчитися самостійно як інтегральна якість особистості. Рівні сформованості учіння в учнів. Вікова динаміка процесу учіння. Неуспішність учнів та її причини. Запобігання неуспішності в навчанні учнів. Психодіагностика розумової самостійності.

Психологія виховання

- Психологія виховання як розділ педагогічної психології. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти.
- Теорії виховання. Особистісно орієнтоване виховання. Основні етапи і психологічні механізми виховання властивостей особистості. Проблеми управління вихованням. Зовнішнє і внутрішнє управління вихованням. Самовиховання як вища форма самоуправління.
- Вікова динаміка формування властивостей особистості. Віковий та індивідуальний підхід у моральному вихованні дітей. Самостійність, дисциплінованість і відповідальність як особистісно-психологічні утворення. Спілкування у процесі виховання. Специфіка роботи з дітьми ускладненої поведінки. Поняття “важковиховуваний” і категорії “важких” дітей. Безпритульність, азартні захоплення, звички лихословити, паління як прояви дисгармонійної поведінки дітей. Психологічний аспект виникнення наркозалежності у дітей. Статеві девіації у підлітків. Самотність як прояв кризового стану особистості.
- Вчинок як вираження моральності. Види вчинку. Аналіз вчинку.
- Проблема вимірювання вихованості учнів: показники та критерії вихованості.

Психологія педагогічної діяльності і особистості вчителя

- Специфіка вчительської праці. Психологічна структура вчительської діяльності, її функції. Творчий характер педагогічної діяльності. Критерії оцінки ефективності навчальної діяльності вчителя.
- Структурно-ієрархічна модель особистості вчителя.
- Професійно-значущі якості особистості вчителя. Професійна спрямованість особистості вчителя. Педагогічні здібності. Педагогічні вміння.
- Психологія педагогічного спілкування. Стили педагогічного спілкування та педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність та педагогічна культура.

4.3. Зміст програмових вимог з курсу «Соціальна психологія»

Історія розвитку соціальної психології як науки

- Поняття про соціальну психологію як нову якісну складову соціології, психології, антропології, психіатрії.
- Основні етапи становлення і розвитку соціальної психології:
- Основні напрямки зарубіжної соціальної психології: психоаналітичний (З.Фрейд, Е.Фром, К.Хорні, К.Юнг, А.Адлер); когнітивний (К.Левін, Ф.Хайдегер, Ж.Піаже, Л.Кольберг, Л.Фестінгер); біхевіористський (К.Халл, Дж.Роттер, Р.Сірс, Б.Скіннер, А.Бандура); гуманістичний (Роджерс, Маслоу, Мей, Сепір, Феріс).
- Розвиток соціальної психології в Радянському Союзі та на Україні: поєднання соціологічного (М.Райснер, Л.Войтоловський) та психологічного (П.Блонський, К.Корнілов, В.Бехтерев, В.Артемов, Л.С.Виготський) підходів у 20-30 рр. ХХ с.; зв'язок соціальної психології з педологією (О.Залужний, Є.Аркін) та психотехнікою (О.Гастев, П.Кержен, В.Бехтерев, К.І.Платонов, А.Макаренко); причини припинення соціально-психологічних досліджень в СРСР в 30-50 роки.
- Відродження та розвиток соціальної психології в: 60-70 рр. (В.Мясищев, Б.Паригін, Є.Кузьмін, О.Ковальов, В.Колбановський, К.К.Платонов, О.М.Леонтьєв); 70-90 рр. (І.Левикін, В.Шаронов, А.Горячева, М.Макаров, Б.Поршнев, І.Белявський, В.Шкуратов, Г.Андрєєва, Є.Шорохов, Б.Ломов, Н.Богомолова, Є.Кузьмін); 90-рр. – 2001 р. (Є.Руденський, А.Чечулін, Г.Щокін, В.Арутюнан, Н.Обозов, В.Пирожков, А.Реан, Я.Коломенський, М.Корнев, А.Коваленко, А.Крилов, А.Петровський та ін.).

Предмет, об'єкт, завдання та структура соціальної психології

- Поняття про соціальну психологію як окрему галузь психологічної науки. Причини виникнення соціальної психології.
- Три основні підходи у визначенні предмета соціальної психології: *соціологічний* (В.Колбановський, А.Горячева, А.Баранова, Б.Поршнев, П.Якобсон, А.Ковальов) - дослідження суспільної психології – 20 рр. ХХ ст.; *психологічний* (Є.Кузьмін, В.Селіванов, К.Платонов, Є.Шорохов) - дослідження психології особистості 50-60 рр. ХХ ст.; *синтезуючий* (Б.Паригін, Н.Мансуров, Д.Угринович) - вивчення масових психічних процесів і становище особистості у групі 70-90 рр. ХХ ст.

- “ Соціальна психіка” як об’єкт дослідження соціальної психології (В.Вичев, А.Ковальов, В.Єрмолін): специфічні закономірності безпосереднього спілкування (відношення між засобами і способами взаємовпливу людей, механізми наслідування, навіювання, переконання та ін.); групові психічні явища, стани, процеси, які виникають в результаті спілкування (колективні почуття, настрої, потреби, думки, потяги, орієнтири та ін.); стійкі психічні особливості різних соціальних груп (національні, професійні, демографічні, які знаходять вираження в установках, ціннісних орієнтаціях, стійких соціальних почуттях та ін.); обумовлені груповими явищами психічні стани індивіда в групі, соціально-психологічні механізми контролю за його поведінкою (санкції, рольові вимоги, правила, норми та ін.).
- Завдання та основні напрямки дослідження соціальної психології: взаємодія у системі “Я-інший”; проблеми соціалізації індивіда; активність особистості в соціумі; взаємодія в системі “група-група” та ін.
- Структура соціальної психології за А.Петровським: соціально-психологічні явища у макросередовищі – велика група (психологія класів, націй, закономірності поширення чуток, моди; масова комунікація); мікросередовищі – мала група (проблеми сумісності, стосунків, розуміння) та соціально-психологічні прояви особистості в колективі (ролі, статус, активність).
- Структура соціальної психології за Б.Д.Паригінім: *методологія* (основні положення філософії; принципи, закони і категорії соціальної психології; теоретичні передумови для методів, методик і технік конкретних досліджень); *феноменологічні основи* (проблеми особистості, спілкування та взаємодії у великих і малих спільнотах (сім’я – людство); *праксиологічні теорії* (прикладні галузі психології).
- Функції соціальної психології: методологічна (концептуально-ідеологічна); теоретико-пізнавальна (прогностично-відображальна); прикладна (практично-інструментальна).

Методи дослідження в соціальній психології

- Рівні дослідження соціальної психології; експериментально-емпіричний; теоретичний; філософсько-методологічний.
- Методологічні основи соціальної психології: загальна методологія; спеціальна методологія; методологія як сукупність конкретних методичних прийомів.
- Методика та основні етапи дослідження: програма дослідження (мета, об’єкт, предмет, гіпотеза, завдання); вибіркова (залежні і незалежні змінні) та генеральна сукупність; пілотажне дослідження (збір первинної інформації); збір фактичних даних; інтерпретація даних (кількісне та якісне їх опрацювання); звіт про отримані результати дослідження.
- Специфіка наукового дослідження в соціальній психології та проблема якості соціально-психологічної інформації: репрезентативність, надійність, валідність, стійкість і точність.

- Основні групи методів дослідження в соціальній психології: методи збору інформації (спостереження, експеримент, опитування, тестування, вивчення документів та ін.); методи обробки інформації (кореляційний аналіз, факторний аналіз, побудова типологій та класифікацій та ін.).
- Загальна характеристика конкретних методів соціально-психологічного дослідження: *соціально-психологічне спостереження*: включене-невключене; відкрите-приховане; природне-лабораторне; самоспостереження та опис значущих ситуацій. Поняття про моніторинг. Переваги та недоліки і особливості проведення та застосування методу спостереження в соціальній психології; *соціально-психологічний експеримент*: природній, лабораторний. Відмінність експерименту від спостереження: довільне введення експериментатором незалежних змінних та контроль за ними; спостереження за змінами залежних змінних; виділення контрольної і експериментальної груп; можливості і особливості застосування експерименту в соціально-психологічних дослідженнях. *Опитування*: опосередковане (анкетування) - безпосереднє (інтерв'ю, бесіда); групове - індивідуальне; очне - заочне; усне - письмове. Вимоги до формулювання запитань при опитуванні. Соціометрія, референтометрія, аутосоціометрія – визначення соціометричного статусу, установок, взаємостосунків у групі та ін. *Тест*: для вимірювання соціально-психологічних особливостей груп, міри вираженості групових феноменів; диференціації груп на підставі їх соціально-психологічних характеристик. Види тестів: особистісні тести; тест семантичного диференціала Ч.Осгуда (метод вимірювання соціальних установок) та ін. *Метод вивчення документів* (аналіз продуктів людської діяльності): за способом фіксації інформації (письмові, друковані, комп'ютерні записи); за мірою персоніфікації (листи, протоколи, програми, статuti); залежно від статусу джерела (офіційні і неофіційні). Контент – аналіз (кількісний і якісний аналіз письмових джерел при дослідженні масових комунікацій).
- Група “активних” соціально-психологічних методів: Методи соціально-психологічного тренінгу: тренінг соціальної чутливості; дискусійний тренінг; ігровий тренінг; театралізований тренінг; психодраматичний тренінг та ін. Методи культурно-психологічного тренінгу: видовищно-ігровий; ритуально-ігровий; спортивно-ігровий; танцювально-ігровий; карнавальний-ігровий та ін. Методи соціальної психорегуляції: метод соціально-психологічної трансформації; метод емоційного насичення; метод емоційної напруги; метод катарсису; метод діяльнісного переключення та ін. Концептуально-діалогічні методи соціальної психології: психодрама й соціограма Дж.Морено; трансактний аналіз Е.Берна; психосинтез Р.Ассаджіолі; психоаналіз З.Фрейда;

Загальна характеристика процесу спілкування

- Поняття про спілкування та його багатогранність: як обмін думками, почуттями, переживаннями (Л.С.Виготський, С.Л.Рубінтшейн); як один із видів людської діяльності (Б.Г.Ананьєв, М.С.Коган, І.С.Кон, О.О.Леонтьєв); як специфічна соціальна форма інформаційного зв'язку

(О.Д.Урсун, Л.О.Резніков); як взаємодія, стосунки між суб'єктами, що мають діалогічний характер (Г.М.Андрєєва, В.С.Соковнін, К.К.Платонов). Розмежування понять “Спілкування” і “Комунікація”. Психологічна культура як одна із умов успішного спілкування.

- *Якості*, значущі для спілкування: комунікативність, контактність, діалогічність, ініціативність, активність та ін.
- *Основні аспекти вивчення спілкування* (Л.П.Буєва): інформаційно-комунікативний; інтеракційний, гносеологічний, аксиологічний, нормативний, семіотичний, праксеологічний.
- *Рівні спілкування* – макрорівень, мезорівень, мікрорівень; спілкування як фактор розвитку психіки; спілкування в процесі життєдіяльності конкретної людини; спілкування в процесі розв'язання конкретної ситуації та взаємодії в ході її розв'язання.
- *Функції спілкування*: контактна, інформаційна, спонукальна, координаційна, розуміння, емотивна, встановлення стосунків, намагання впливу; регулювання спільної діяльності; пізнання; формування свідомості людини; самовизначення індивіда як фактор розвитку суспільства, як фактор розвитку особистості.
- *Сторони спілкування*: комунікативна, інтерактивна, перцептивна.
- *Форми спілкування*: зовнішня – внутрішня; м'яка – жорстка; подавляючі – підбадьорююча; груба – доброзичлива; суха – емоційна (В.М.Мясіщев).
- *Структура спілкування*: ціль (мета) спілкування: спонукування, гальмування, узгодження взаємних дій; встановлення між партнерами певних емоційних зв'язків і стосунків; засоби спілкування: лінгвістичні (мовні), оптико – кінетичні (жести, міміка, пантоміміка), паралінгвістичні (якість, діапазон, тональність голосу), екстралінгвістичні (паузи, сміх, плач, темп мовлення), просторово-часові (дистанція, час, місце, ситуація); учасники спілкування (люди та результати їх праці); тип зв'язків, що встановився між учасниками спілкування (дружні, напружені, нейтральні, міжособистісні, групові, індивідуальні); форма спілкування (офіційно-рольова, формальна офіційна, неформальна); результати спілкування (вирішення міжособистісних, групових, міжгрупових, індивідуальних проблем; досягнення певних результатів діяльності, взаємодії та ін.).
- *Класифікація та види спілкування*: залежно від контингенту учасників спілкування (міжособистісне, групове, міжгрупове, масове); за тривалістю – короткотривале, довготривале, постійне, епізодичне; за завершеністю (завершене, незавершене, перерване); за мірою опосередкованості (безпосереднє, опосередковане); Специфічні види спілкування: анонімне, ділове, функціонально-рольове, особистісно-орієнтоване, резонансне, педагогічне та ін.
- *Взаємостосунки між людьми в процесі спілкування*. Стили спілкування: авторитарний, демократичний, ліберальний; творчо-продуктивний, дружній, дистанційний, подавляючий, популістський, заграваючий, вимогливий, діловий, позиційний, євруденський (Є.В.Руденський);

“спільна творчість”, “дружня прихильність”, “загравання”, “залякування”, “дистанція”, “менторський” (І.М.Юсупов).

Комунікативна, перцептивна та інтерактивна сторони спілкування

- Спілкування як обмін інформацією. Вербальна та невербальна комунікація. Одиниці (елементи) комунікативного процесу.
- Класифікація та види інформації, що застосовуються в комунікативному процесі: за характером впливу комунікатора на реципієнта (спонукальна і констатуюча); залежно від спрямованості (аксіальна – міжособистісне та групове спілкування; ретинальна – масове спілкування).
- Бар'єри комунікації: естетичний, інтелектуальний, смисловий, мотиваційний, психологічний, моральний та ін.
- Мовні бар'єри комунікації: фонетичний, семантичний, стилістичний, логічний.
- Поняття соціальної перцепції. Взаємо пізнання людей в процесі спілкування. Перцептивні компоненти спілкування (взаємосприйняття, взаємооцінка, взаєморозуміння).
- Механізми міжособистісного сприймання: егоцентризм, ідентифікація, каузальна атрибуція, рефлексія, стереотипізація, емпатія.
- Спілкування як взаємодія. Мотиви соціальної взаємодії: кооперація, альтруїзм, рівність, конкуренція, індивідуалізм, агресія та ін.
- Сторони (зовнішня – формальна і внутрішня – змістова) та зміст взаємодії.
- Взаємний вплив та пізнання людей в процесі міжособистісного спілкування: його цілі і наслідки. Види психологічного впливу: переконання, навіювання, зараження, прохання, примушування, деструктивна і конструктивна критика, ігнорування, маніпуляція, формування прихильності, пробудження імпульсу до наслідування; паніка, чутки, мода та ін.

Конфлікти. Психологія конфлікту при спілкуванні

- Кризи і конфлікти в житті людини. Життєвий цикл і вікові кризи.
- Психологічна структура конфлікту: причини виникнення та динаміка розвитку.
- Особистісні конфлікти (мотиваційні, когнітивні, рольові) та способи їх конструктивного подолання.
- Основні типи міжособистісних конфліктів (ціннісні, інтересів, із-за порушення норм чи правил взаємодії та ін.) і їх розвиток. Способи вирішення та стратегії поведінки в міжособистісних конфліктних ситуаціях. Розвиток навичок ефективної взаємодії в складних ситуаціях людських стосунків.
- Екзистенціальні кризові ситуації: проблема смерті; проблема “свободи волі”; екзистенційна ізоляція; проблема змісту існування та ін.

Група в соціальній психології

- *Поняття групи.* Головні ознаки групи: цілі і завдання діяльності; зміст і характер спільної діяльності; усвідомлення членами групи своєї належності до неї; певний тип стосунків між членами групи; визначеність ролей, які виконують певні індивіди; виділення лідерів та ін. Функції

групи: соціалізація, інструментальна, експресивна, підтримуюча та ін.
Основні параметри групи: композиція (склад) групи; система ролей; статус (позиція) в групі; структура групи.

- *Проблеми дослідження малої групи*. Великі і малі групи. Теоретичні підходи до дослідження групи у зарубіжній та вітчизняній психології: теорія К.Левіна; інтеракціоністська концепція; теорія систем; соціометричний напрямок; психоаналітична концепція З.Фрейда; загальнопсихологічний підхід Р.Л. Кричевського, Е.М.Дубовської; емпірико-статистичний напрямок Р.Кеттела; формально-модельний підхід; теорія підкріплення (Д.Хоманс, Д.Тібо, Г.Келлі); діяльнісний підхід (А.В.Петровський, М.Г.Ярошевський, Г.М.Андрєєва); параметрична концепція; організаційно-управлінський підхід (Є.С.Кузьмін).
- *Класифікація груп*: за розміром: малі – великі; за мірою опосередкованості: умовна (номінальна) – реальна; за тривалістю взаємодії: тимчасові – постійні; за суспільним статусом: формальні (офіційні) – неформальні (неофіційні); за способом функціонування: лабораторна (штучна) – природна; за мірою відкритості: відкриті – закриті; за мірою значущості міжособистісних стосунків: первинні – вторинні; групи членства – референтні групи; за рівнем розвитку: дифузна група; асоціація (просоціальні, асоціальні); група-кооперація (автоматична, традиційна, спонтанна, директивна, контрактні форми); корпорація, колектив.

Соціально-психологічні явища в малих групах. Групова динаміка

- Поняття про групову динаміку та групові процеси. Механізми групової динаміки: розв'язання внутрішньогрупових суперечностей; “ідіосинкразичний кредит”; психологічний обмін.
- Основні елементи групової динаміки: цілі групи; норми групи; структура групи (соціометрична, комунікативна, статусна (влади)); проблема лідерства; групова згуртованість; фази розвитку групи.
- Фактори групової динаміки, параметричний підхід до динаміки групового розвитку Л.І.Уманського (група-конгломерат, колектив, антиколектив); фази розвитку групи за І.Ялом і К.Хеком: фаза адаптації, фаза активної роботи, фаза цілеспрямованої діяльності; фаза розвитку групи за А.В.Петровським та В.В. Шпалінським.
- Групові норми і нормативна поведінка як стандартизовані правила поведінки; соціальні санкції.
- Причини виникнення групової норми: переслідування спільної мети, прагнення до збереження стабільності групи, наслідування інших груп, страх перед санкціями.
- Дослідження нормативного впливу групової більшості; експерименти М.Шеріфа, С.Аша. Поняття “конформізм”, “конформність”: Г.Келмен про три рівні конформної поведінки: підпорядкування, ідентифікація та інтерналізація. Поняття “нонконформізм” та самостійність, незалежність особи.

- Вплив меншості на групу. Поняття про інтеракціоністську модель групового впливу (меншість може виступати у групі провідником зовнішніх соціальних впливів). Умови впливу меншості на групу та її тактичні засоби.
- Поняття про референтну групу. Теорії референтних груп Т.Хаймена, Ч.Кулі, В.Джеймса; А.В.Петровський про референтність як феномен міжособистісних стосунків.
- Групова згуртованість як складний психологічний механізм. Фактори, що впливають на процес згуртованості групи. А.Лотт і Б.Лотт про згуртованість як міжособистісну аттракцію та причини її виникнення. Згуртованість за Д.Картрайтом як результат мотивації групового членства. Згуртованість за А.В.Петровським як ціннісно-орієнтаційна єдність.
- Міжособистісна сумісність як взаємне прийняття партнерів по спілкуванню і спільній діяльності. М.Шоу про потребу та поведінкову сумісність; М.М.Обозов і А.М.Обозова про структурну і функціональну сумісність; Р.М.Кричевський та І.Б.Антонова про сумісність пов'язану з двома видами групової діяльності: інструментальною та емоційною. Групова сумісність як показник згуртованості групи, злагодженості, спрацьованості.
- Поняття про групові конфлікти, їх види. Роль соціальної напруженості у виникненні групових конфліктів. Основні підходи до вивчення проблеми міжособистісного конфлікту: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, організаційний. Причини конфліктів. Умови усунення конфліктів. Уявне розв'язання конфлікту. Реальне розв'язання конфлікту. Способи розв'язання конфлікту.

Лідерство і керівництво в групах

- Поняття про лідерство як процес організації малої соціальної групи неофіційним лідером. Керівництво як суто управлінський феномен. Динаміка лідерства та керівництва.
- Теорії походження лідерства і керівництва. Особистісна теорія лідерства (теорія рис, теорія великих людей). Харизматичний лідер. Ситуаційна теорія лідерства. Проблема лідерства і поведінка керівника. Синтетична теорія лідерства.
- Стили лідерства і керівництва. Авторитарний стиль, демократичний стиль, ліберальний (потуральний) стиль. Модель типології лідерства Б.Д.Паригіна. Типологія лідерства К.Левіна. Модель керівництва Ф.Фідлера.
- Поняття про статус особистості у групі, його стабільність та динамічність: правовий, економічний, політичний, професійний, особистісний статуси; статусні права і обов'язки; авторитет і статус особистості; престиж і статус.
- Поняття про «позицію особистості» за А.Адлером; соціологічний та психологічний підходи до розуміння позиції особистості, вплив позиції на формування рис характеру.

- Установка як елемент позиції особистості. Соціальна установка, її функції. Атитюд: когнітивний, афективний, поведінковий компоненти. Ціннісна орієнтація особистості.
- Поняття ролі; рольова теорія особистості В.А.Ядова; стадії ролі: зразок ролі, модель ролі, рольова поведінка, стиль рольової поведінки.
- Система взаємостосунків у малій соціальній групі. Структура взаємостосунків за Т.А.Репіною (актометрична, емоційна; ділові стосунки). Формальна та неформальна структура групи.

Великі соціальні групи

- Характеристика великої соціальної групи, її ознаки. Утворення великої соціальної групи та механізми її функціонування. Сталі спільності: етноси, нації, народи, соціальні класи, професійні та вікові групи тощо. Поняття про стихійну групу (натовп, юрба, публіка). Способи впливу в стихійних групах (зараження, навіювання, наслідування).
- Структура великої групи: динамічні елементи (потреби, інтереси, настрої); стійкі утворення (традиції, звичаї, ментальність та ін.).
- Етнічна група та нації. Етнопсихологія про національну самосвідомість, національні почуття, національний характер, модальну особистість, етнічну особистість, ментальність.
- Психологічні особливості українського національного характеру. Дослідження М.Костомарова, В.Липинського, Д.Чижевського, Ю.Липи, Ю.Кульчицького та ін. про український національний характер.
- Особливості спілкування в умовах великої соціальної групи. Масова комунікація як різновид міжгрупового спілкування. Особливості масової комунікації.

4.4. Зміст програмових вимог з курсу «Психодіагностика»

Наукова психодіагностика і психодіагностична практика

- Предмет психодіагностики як науки. Структура, завдання та стан сучасної психодіагностики. Елементи поняття “психодіагностика”. Зв’язок психодіагностики з іншими науками.
- Виникнення і етапи розвитку психодіагностики; школи, напрями у психодіагностиці. Розвиток вітчизняної психодіагностики.
- Психодіагностичні задачі. Ситуації психодіагностики: ситуація клієнта, ситуація експертизи; ситуації, обумовлені використанням психодіагностичних даних.
- Психодіагностична література: наукові повідомлення, довідково-методичні видання, інструктивні матеріали, популярні видання. Закриті та відкриті методики. Професійні та популярні методики психодіагностики.
- Нормативні положення до використання психодіагностичних методик.
- Професійно-етичні принципи в психодіагностиці.

Психодіагностичні методи

- Класифікації психодіагностичних методик. Основи класифікації психодіагностичних процедур.

- Вербальні та невербальні психодіагностичні методики; об'єктивні тести, стандартизовані самозвіти, проєктивні техніки, діагностичні психотехніки; стандартизовані та експертні методики.
- Діагностичне обстеження. Основні складові діагностичного обстеження.
- Види тестових завдань та способи реагування досліджуваних.

Метод тестів в психодіагностиці

- Теорія розвитку тестів. Допсихологічні тести, розробка психологічних тестів.
- Тестологія і психодіагностична практика.
- Характеристика теорії тестології.
- Переваги та проблеми використання тестового методу в психодіагностиці. Види тестів в психодіагностиці: за спрямованістю, тести за формою процедури дослідження, тести за особливостями тестових завдань, тести в залежності від часових обмежень, тести за осначеністю

Проєктивний метод як діагностична процедура

- Проєктивний підхід до вивчення особистості. Проєктивна психологія, проєкція. Принципи, що лежать в основі проєктивного дослідження особистості. Проблеми психометричної розробки проєктивних методик.
- Проблеми реалізації проєктивного підходу. Теоретичне обґрунтування проєктивного методу. Проєктивні методики і дослідження несвідомого.
- Проєктивні методики. Характеристика проєктивних методик.
- Види проєктивних методик: конститутивні, конструктивні, інтерпретативні, катарсичні, експресивні, імпресивні, адитивні, рефрактивні. Діагностичне значення проєктивних методик

Психометричні основи психодіагностики. Показники якості психологічного обстеження

- Психометрика. Психометричні вимоги до методики: репрезентативність, надійність, валідність, достовірність.
- Репрезентативність. Необхідність статистичного відношення репрезентативності в практичній психодіагностиці. Репрезентативність тестових норм. Тематична репрезентативність.
- Надійність. Фактори надійності. Методи оцінки надійності (ретестова надійність, еквівалентна надійність, "розщиплення" тесту).
- Валідність. Типи валідності: валідність за призначенням та характером отримання (валідність зовнішня і внутрішня, змістовна, конструктивна, конвергентна і дискримінативна; практична і прогностична; інкриментна та диференціальна).
- Достовірність. Прийоми забезпечення достовірності тесту.
- Основні типи даних в психодіагностиці (L-дані, Q-дані, T-дані). Рівні і шкали вимірів (номінальний, ординальний, інтервальний, відношень, абсолютний). Види вимірів (нормативний, критеріальний, іпсативний).

Організація і проведення психологічного обстеження. Фактори (змінні), що впливають на результати психодіагностичного обстеження

- Ситуативна змінна психодіагностичного обстеження. Емоційні і поведінкові бар'єри в ситуації психодіагностичного обстеження. Умови попередження

негативного впливу ситуативної змінної на результати психодіагностичного обстеження: комфортні фізичні і соціально-психологічні параметри обстеження; попередження чуток і загальних уявлень про суть, процедури і наслідки психодіагностики; конфіденційність обстеження.

- Змінна мети обстеження: наукове дослідження, інформування, психологічна корекція і зміст інструкції.
- Змінна тестового психодіагностичного завдання. Діагностичний експеримент в психології: орієнтуючий ("пілотажний"), критичний, методичний. Врахування вимірної системи даних (L-, Q-, T-дані).
- Змінна особистості досліджуваного. Типи досліджуваних.
- Змінна особистості психолога в дослідженні. Особисті і професійні якості психолога. Характеристика і профілактика ефекту упередженості в психодіагностичному обстеженні.

Психодіагностичний процес

- Поняття психологічного діагнозу. Діагностичні ознаки. Діагностичні категорії.
- Основні етапи психодіагностичного процесу: емпіричний, етап переробки і інтерпретації, етап прийняття рішення (постановка діагнозу).
- Помилки психодіагноста на емпіричному етапі (помилка спостереження, реєстрації, інструментальні помилки). Способи переробки даних: клінічний, статистичний. Інтеграція отриманих даних: емпірична, теоретична. Помилки на етапі інтерпретації даних.
- Рівні та види психологічного діагнозу. Симптоматичний діагноз. Етиологічний діагноз. Типологічний діагноз.
- Специфіка постановки психологічного діагнозу в роботі шкільного психолога (діагностико-профілактична, діагностико-просвітницька, діагностико-корекційна, діагностико-консультативна діяльність шкільного психолога).

Діагностика інтелектуально-пізнавальної сфери особистості

- Поняття інтелекту та його структури. Теорії інтелекту. Монофакторна, мультифакторна, кубічна моделі інтелекту.
- Інтелект, спадковість, соціальне середовище.
- Передумови та детермінанти інтелекту. Модель інтелекту по R.Cattelly.
- Психометричні методи виміру інтелекту, їх діагностичне значення.

Типологічна діагностика та діагностика рис особистості

- Феноменологія, структура та динаміка особистості.
- Види описів особистості: теорії рис, теорії типів, теорії інстанцій.
- Типологічна діагностика.
- Діагностика рис особистості.
- Методи вивчення особистості: спостереження вивчення біографії, бесіда, інтерв'ю, експериментальні методи, проєктивні методи.
- Особистісті питальники. Особливості розуміння питань, змінність відповідей, психометричний парадокс.

Діагностика мотиваційної сфери та саморегуляції

- Концептуальний опис мотиваційної сфери та саморегуляції. Моделі мотивації: змістовні та процесуальні.
- Основні підходи до класифікації мотивів діяльності.
- Активність і саморегуляція як стрижневі характеристики діяльності поведінки особистості. Методи діагностики потреб та мотивів. Операційні індикатори, що опосередковують процеси та критерії мотивації.

Діагностика емоційно-вольової сфери особистості:

- Емоційна індивідуальність особистості: динамічні особливості почуттів, емоційні риси характеру, загальна емоційна спрямованість особистості. Типи загальної емоційної спрямованості (альтруїстична, комунікативна, праксична, гностична, романтична, пугнічна, естетична, глорична, акізитивна, гедонічна).
- Стрес, види стресів, динаміка стресового стану, індивідуальний сценарій стресової поведінки.
- Діагностика емоційних станів та властивостей особистості. Діагностика особливостей розвитку волі особистості.

Діагностика сфери міжособистісної взаємодії особистості (взаємини, ставлення, стосунки) та ставлення до себе:

- Міжособистісні відносини. Структура взаємодії та спілкування людей: поведінковий, афективний, когнітивний компоненти.
- Симпатії – антипатії.
- Сумісність – несумісність осіб в умовах взаємодії.
- Фактори взаємодії осіб: соціологічний (соціально-економічний статус, професія, освіта), соціально-психологічний (ціннісні орієнтації, цілі, позиції, міжособистісний статус і т.п.), психологічний (стереотип поведінки), психофізіологічний (темперамент, емоційність, реактивність і т.п.).
- Міжособистісні відносини в подружніх парах.
- Я-концепція особистості. Динаміка самосвідомості.
- Діагностика міжособистісних стосунків.
- Діагностика самоставлення особистості.

Основні тенденції розвитку психодіагностики в школі та інших закладах освіти:

- Психодіагностичне обслуговування виховання: діагностика особистісних якостей учнів, діагностика поведінки та стосунків і т.п.
- Психодіагностика та освіта: діагностика готовності до школи; діагностика порушень у розвитку; діагностика обдарованості і здібностей; діагностика розумового розвитку та успішності; оперативне тестування знань.
- Психолого-педагогічні, психологічні завдання шкільної психологічної служби.

Діагностика готовності до школи:

- Визначення психологічної готовності дітей до шкільного навчання як багатокомпонентне утворення.
- Особистісна готовність.

- Інтелектуальна готовність дитини до школи.
- Соціально-психологічна готовність до шкільного навчання.
- Проблема діагностики психологічної готовності.
- Методи діагностики дитини до школи.

Діагностика порушень розвитку дитини:

- Врахування закономірностей розвитку.
- Поняття порушення розвитку.
- Орієнтовна схема патопсихологічного дослідження порушень психічної діяльності дитини молодшого і середнього шкільного віку.
- Структура первинного, вторинного дефекту.
- Частковий та загальний характер порушень психічного розвитку.
- Поняття ЗПР.
- Діагностика порушень розвитку дитини.
- Поняття про нейропсихологічне дослідження дітей.
- Взаємозв'язок відхилень в психічному і особистісному розвитку дитини.

Діагностика емоційно-особистісної дезадаптації учнів

- Поняття емоційно-особистісної дезадаптації учня.
- Аналіз чинників емоційно-особистісної дезадаптації учня.
- Описово-симптоматична діагностика та причинна діагностика спрямованості на емоційно-особистісну дезадаптацію учня.

Діагностика міжособистісних відносин у класі:

- Психологічна структура шкільного класу.
- Вікові аспекти соціально-психологічної структури класу.
- Методи діагностики міжособистісних відносин в класі.

Діагностична робота психолога з педагогічним колективом:

- Специфіка діагностичної роботи з педагогічним колективом.
- Оцінка професійної спрямованості особистості учителя.
- Оцінка агресивності педагога.
- Здатність педагога до емпатії.
- Оцінка рівня спілкування учителя.
- Оцінка психологічного клімату в педагогічному колективі.
- Оцінка професійної діяльності педагога.

Діагностика взаємовідносин учнів з батьками:

- Робота психолога з батьками дошкільника по діагностиці психологічної готовності дитини до школи.
- Робота психолога з батьками всіх вікових груп. Типові помилки батьків та інших дорослих у виховних впливах та установках.
- Діагностика психологічного клімату в сім'ї. Моделі сімейного виховання, що детермінують нервовість дітей

4.5 Зміст програмових вимог з курсу «Основи психологічного консультування»

Предмет, мета і завдання психологічного консультування

- Консультативна діяльність у практичній роботі психолога. Психологічне консультування та психотерапія.

- Психоконсультавання та психологічна допомога особистості.
- Мета психоконсультавання. Глобальні та специфічні цілі психоконсультавання.
- Види психоконсультавання: за тривалістю роботи (разова консультація, короткострокове консультавання, середньо тривале консультавання); за орієнтованістю допомоги (на дорослого, на дитину, сім'ю, батьків, вчителів тощо); за характером допомоги (просвітницько-рекомендаційне, діагностичне, власне психологічне).
- Поняття психологічної ситуації. Види психологічної ситуації (за рівнем усвідомлюваності проблеми, за ставленням до них клієнта, за впливом на особистісний розвиток).
- Обов'язки психоконсультанта. Принципи психологічного консультавання.
- Проблема ефективності психоконсультавання. Критерії успішності психоконсультавання.

Методологічні основи психоконсультавання

- Психоаналітичне консультавання.
- Гештальт-консультавання.
- Поведінкове консультавання.
- Клієнт-центрований підхід в консультативній практиці.
- Екзистенційне консультавання.
- Проблемний аналіз у консультаванні.

Особистість консультанта в психологічному консультаванні

- Роль і місце консультанта в консультаванні. Рольові функції консультанта в психологічному консультаванні.
- Вимоги до особистості практичного психолога.
- Вимоги до освіти, загальної та спеціальної підготовки психоконсультанта.
- Система цінностей консультанта.
- Вплив професійної діяльності на особистість консультанта. “Синдром вигорання”. Причини “синдрому вигорання”. Умови попередження “синдрому вигорання”.

Консультативний контакт

- Поняття консультативного контакту. Риси консультативного контакту. Терапевтичність та атерапевтичність консультативного контакту.
- Терапевтичний клімат в консультативному контакті. Фізичні компоненти консультативного контакту. Емоційні компоненти консультативного контакту.
- Невербальна та вербальна поведінка консультанта і клієнта. Перенос та контрперенос в консультаванні

Процес психологічного консультавання

- Стадії процесу консультавання.
- Перша зустріч з клієнтом. Опір консультаванню.
- Оцінка проблем клієнтів. Запит та психологічна проблема. Психологічний анамнез. Тести в психоконсультаванні.
- Стадії консультативної бесіди. Умови проведення консультативної бесіди. Прийоми та методи психологічного впливу в ході бесіди.

- Установка на діалог в процесі консультування. Вміння слухати в роботі психоконсультанта. Ефективність інтерв'ю та профілактика можливих помилок.

Психологічне здоров'я як запит психологічного консультування

- Психологічне та психічне здоров'я особистості. Структура психологічного здоров'я. Рівні психологічного здоров'я. Основні характеристики психологічно здорової людини.
- Фактори ризику порушень психологічного здоров'я. Об'єктивні та суб'єктивні фактори ризику порушень психологічного здоров'я.
- Фактори ризику порушень психологічного здоров'я в дитинстві. Фактори ризику порушень психологічного здоров'я в молодшому шкільному віці.
- Фактори ризику порушень психологічного здоров'я у підлітковий період.
- Оптимальні умови становлення психологічного здоров'я дітей.

Психологічна підтримка в дитинстві

- Структура психологічної підтримки дошкільників і молодших школярів, поняття та зміст.
- Формування психологічного здоров'я дошкільників і молодших школярів.
- Групова психопрофілактика порушень психологічного здоров'я дітей.
- Оцінка та самооцінка психологічного здоров'я дітьми.
- Індивідуальна робота.
- Особливості консультування батьків дошкільників та молодших школярів.

Психологічна підтримка підлітків

- Специфіка труднощів підлітків (особливості розвитку самосвідомості та проблеми, пов'язані з процесом відділення від сім'ї).
- Програма групових занять для підлітків.
- Індивідуальне консультування підлітків (встановлення контакту з підлітком, запит, діагностична бесіда, інтерпретація, ре орієнтація).
- Особливості консультування батьків підлітків.

Психологічна підтримка дорослих

- Життєві кризи особистості.
- Труднощі юнацького віку, особливості нормативної вікової кризи юності (зіткнення з вимогами реального життя (К.Юнг); формування рольового репертуару (теорія ролей); вибір свого унікального шляху (Б.Лівехуд); проблема вибору та особистої відповідальності; прийняття власної відповідальності).
- Стратегії психологічної підтримки юнаків в кризовий період.
- Специфіка кризи "середини життя" (зустріч зі своїм безсвідомим (К.Юнг); звернення до духовного розвитку (Б.Лівехуд); формування генеративності (Е.Еріксон) та особливості її прояву (депресивні переживання, проекція кризи на оточення, криза ідентичності тощо).
- Стратегії психологічної підтримки в період кризи "середини життя".
- Криза "зустріч зі старістю" (деролеізація, примирення з нездоров'ям, роздуми про смерть (Дж.Пек); робота по завершенню, відчуття меж можливого, прийняття власної недосконалості та недосконалості довкілля (В.І.Слободчиков); процес вмирання (В.Франкл).
- Особливості прояву кризового стану у літніх людей (неприйняття старості,

- віково-ситуаційна депресія, страхи, конфліктність спілкування, десексуалізація, скептицизм тощо)
- Стратегії психологічної підтримки літніх людей.
- Зміст поняття “важка ситуація”. Організація ефективної підтримки людини у важкій ситуації.

4.6. Зміст програмових вимог з курсу «Основи психологічної корекції»

Поняття, мета, завдання та принципи психологічної корекції

- Предмет психологічної корекції. Психологічна культура. Психологічна допомога. Специфічні риси психокорекційного процесу. Об'єкти психокорекційного впливу.
- Класифікація психокорекційних впливів: за характером спрямованості (симптоматична, каузальна), за змістом (корекція пізнавальної сфери, афективно-вольової сфери, поведінкових аспектів, міжособистісних відносин, внутрішньогрупових відносин, дитячо-батьківських відносин), за формою роботи (індивідуальна, групова), за наявністю програм (програмована, імпровізована), за характером управління коригуючими впливами (директивну, недирективну), за тривалістю (зверхкоротка, коротка, тривала, зверхтривала), за масштабом розв'язуваних завдань (загальна, часткова, спеціальна).
- Психокорекційна ситуація.
- Принципи психокорекційної роботи (єдності діагностики і корекції, нормативності розвитку, корекції “зверху вниз”, системності розвитку психічної діяльності, діяльнісний принцип корекції).
- Цілі і завдання психокорекційної роботи.
- Вимоги, що висуваються до психолога, який здійснює психокорекційні міроприємства. Основні компоненти професійної готовності до корекційного впливу (теоретичний, практичний, особистісний).

Психокорекційні програми

- Принципи складання психокорекційних програм (принцип системності корекційних, профілактичних, розвивальних завдань; принцип єдності корекції та діагностики; принцип пріоритетної корекції каузального типу; діяльнісний принцип; принцип врахування віково-психологічних і індивідуальних особливостей клієнта; принцип комплексності методів психологічного впливу; принцип активного залучення найближчого соціального оточення; принцип опори на різні рівні організації психічних процесів; принцип програмованого навчання; принцип ускладнення; принцип врахування об'єму і ступені різноманітності матеріалу; врахування емоційної складності матеріалу).
- Види корекційних програм.
- Компоненти психокорекційної програми.
- Основні вимоги до складання психокорекційної програми.
- Оцінка ефективності психокорекційних міроприємств.

Теоретичні основи психокорекційної практики

- Психодинамічний напрямок:

- 1) класичний психоаналіз З.Фрейда; техніки психоаналізу;
  - 2) аналітична індивідуальна психокорекція А.Адлера; основні положення та техніки психокорекційної роботи;
  - 3) клієнт-центрований підхід К.Роджерса; основні поняття клієнт-центрованого підходу, мета корекції, техніки;
  - 4) логотерапія В.Франкла; техніки;
  - 5) екзистенційний напрямок; основні поняття, положення та техніки екзистенційного підходу.
- Поведінковий напрямок: класична теорія умовних рефлексів І.П.Павлова; теорія оперантного обумовлення Е.Торндайка і Б.Скінера; мультимодальне програмування. Техніки поведінкового напрямку.
  - Когнітивний напрямок: особливості когнітивної психокорекції; раціонально-емотивна терапія А.Еліса; когнітивний підхід А.Бека; реальнісна терапія У.Глассера; етапи когнітивної корекційної роботи.
  - Трансактний аналіз: особливості трансактного аналізу Е.Берна, мета корекції, техніки.
  - Гештальттерапія Ф.Перлза: основні поняття гештальттерапії, техніки.

Ігротерапія як метод практичної психокорекції

- Поняття ігрової терапії. Зміст гри, поняття про роль. Основні психологічні механізми корекційного впливу гри.
- Види ігротерапії: за теоретичним підходом (ігротерапія в психоаналізі; ігротерапія, центрована на клієнті; ігротерапія відреагування; ігротерапія побудови стосунків; примітивна ігротерапія; ігротерапія у вітчизняній психологічній практиці); за функціями дорослого (директивна, недирективна); за формою (індивідуальна, групова); за структурою матеріалу (зі структурованим матеріалом, з неструктурованим матеріалом).
- Ігрова кімната. Іграшки та матеріали.
- Спеціаліст з ігротерапії, професійна підготовка ігротерапевта.

Арттерапія як метод практичної психологічної корекції

- Поняття арттерапії. Механізми арттерапії. Цілі арттерапії.
- Основні напрямки в арттерапії (динамічно орієнтована арттерапія, гештальт орієнтована арттерапія).
- Музикотерапія. Американська та шведська школа в музикотерапії. Використання музикотерапії в роботі з дітьми.
- Бібліотерапія. Методика бібліотерапії.
- Танцювальна терапія. Мета та завдання танцювальної терапії.
- Проективний малюнок. Методики проективного малювання.
- Складання історії.
- Казкотерапія. Можливості роботи з казкою.
- Лялькотерапія. Види ляльок (маріонетки, пальцеві, тіньові, мотузкові, площинні, об'ємні, рукавичні).

Психогімнастика як метод реконструктивної психокорекції

- Поняття психогімнастики. Психогімнастика у вузькому значенні. Психогімнастика у широкому значенні.

- Структура психогімнастичного заняття: підготовча частина (вправи на розвиток уваги, зняття напруги, зменшення емоційної дистанції між учасниками, на розвиток співробітництва і взаємодопомоги), пантомімічна частина (теми: “Подолання труднощів”, “Заборонений плід”, “Моя сім’я”, “Я”, “Скульптор”, “Моя група”, “Казка” та ін.), заключна частина (мімічні та пантомімічні етюди).

Методи поведінкової корекції

- Метод систематичної десенсибілізації і сенсибілізації.
- Імерсійні методи (метод паводку, метод імплозії, метод парадоксальної інтенції).
- Методи, засновані на принципі біологічного зворотного зв'язку (електроміографічний зворотний зв'язок, температурний біозворотний зв'язок, електрошкіряний біозворотний зв'язок, електроенцефалографічний біозворотний зв'язок).
- “Жетонний” метод.
- Метод Моріта.
- Метод холдингу Велш.
- Імаго-метод І.Вольперта.

Метод психодрами в психологічній корекції

- Психодрама як метод психологічної корекції. Мета та завдання психодрами. Процедури психодрами.
- Форми психодрами (центрована на протагоністі, центрована на темі, спрямована на групу, центрована на групі).
- Основні фази психодрами.
- Методики психодрами (самопрезентація, монолог, дублювання, обмін ролями, “порожній” стілець, “високий” стілець, “дзеркало”, програвання можливих життєвих ситуацій, “за спиною”, ідеальний інший, чарівна крамниця).

Специфіка індивідуальної психокорекції

- Індивідуальна психокорекція. Показання до індивідуальної психокорекції. Основні методи індивідуального психокорекційного впливу.
- Психологічні особливості індивідуальної психокорекції. Основні стадії індивідуальної психологічної корекції: заключення контракту між клієнтом і психологом, дослідження проблем клієнта, пошук способів рішення проблеми, формування психологом корекційної програми і обговорення її з клієнтом, реалізація визначеної програми у відповідності із контрактом, оцінка ефективності проведеної роботи.

Специфіка групової форми психокорекції

- Групова психокорекція. Психокорекційна група. Взаємовідносини та взаємодія в групі. Групова психокорекція в різних теоретичних напрямках (психоаналіз, індивідуальна психокорекція, психодрама, клієнт-центрована терапія тощо). Цілі групової психокорекції.
- Механізми корекційного впливу: 1) повідомлення інформації, навіювання надії, універсальність страждань, альтруїзм, коригуючі рекапітуляції первинної сімейної групи, розвиток техніки міжособистісного

- спілкування, імітаційна поведінка, інтерперсональний вплив, групова згуртованість, катарсис (І.Ялом);
- Участь в групі, емоційна підтримка, самодослідження та самоуправління, зворотній зв'язок і конфронтація, контроль, корективний емоційний досвід, перевірка і навчання новим способам поведінки, отримання інформації, розвиток соціальних навичок.
  - Робота психокорекційної групи. Фактори, що впливають на ефективність психокорекційної роботи (універсальність, акцепція, альтруїзм, катарсис, самоексплорація, конфронтація, інсайт, корекція емоційного досвіду, перевірка нової поведінки, навчання спостереженню).
  - Особливості комплектування груп. Принципи комплектування груп (добровільності, поінформованості). Віковий та статевий склад групи. Професійний склад групи. Розмір групи. Частота і тривалість зустрічей. Підготовка до групової корекції.
  - Групова динаміка: завдання і норми психокорекційної групи; структура лідерства в групі; групові ролі; згуртованість групи; групова напруга. Фази розвитку групи.
  - Керівництво психокорекційною групою. Основні завдання групового психолога. Етичні вимоги до керівника корекційної групи. Види корекційних груп. Тренінгові групи і соціально-психологічний тренінг. Групи зустрічей. Гештальтгрупи. Групи вміль. Тілесно-орієнтовані групи. Групова дискусія як метод групової роботи

5. Для пільгових категорій осіб, яким надано право складати вступні випробування (особи, що потребують особливих умов складання випробувань) в НПУ імені М. П. Драгоманова за рішенням Приймальної комісії створюються особливі умови для проходження вступних випробувань.

6. СТРУКТУРА БІЛЕТУ ВСТУПНОГО ФАХОВОГО ВИПРОБУВАННЯ (співбесіди) З ПСИХОЛОГІЇ

Вступне випробування з психології проводиться в усній формі. Екзаменаційний білет включає чотири питання.

○ **Зміст екзаменаційного білета**

- 1 питання** (теоретичне) – з курсу загальної психології та історії психології.
- 2 питання** (теоретичне) – з курсу вікової, педагогічної, соціальної психології.
- 3 питання** (теоретичне) – з курсу психодіагностики, психоконсультавання та психокорекції.
- 4 питання** (практичне) – практичне завдання з психодіагностики або психокорекції.

Час на підготовку до відповіді – 40 хвилин.

Орієнтовні питання з теоретичних дисциплін

1. Розкрийте основні закономірності психічного розвитку дитини і охарактеризуйте їх. Дайте визначення «сенситивного періоду».
2. Проаналізуйте найважливіші фактори впливу на формування особистості учня. Охарактеризуйте спрямованість особистості, потреби і мотиви поведінки та діяльності, прагнення та переконання.
3. Охарактеризуйте особливості взаємовідносин учнів молодшого, середнього та старшого шкільного віку з учителями. Доведіть необхідність їх врахування при організації навчально-виховного процесу.
4. Охарактеризуйте соціальну ситуацію розвитку, провідну діяльність та новоутворення учнів підліткового віку. “Криза” підліткового віку та шляхи її вирішення.
5. Основні закономірності психічного розвитку. Психічний розвиток та формування особистості. Роль виховання у формуванні особистості.
6. Що таке почуття? Поясніть своєрідність вищих почуттів (моральних, естетичних, інтелектуальних). Особливості формування вищих почуттів у школярів різного віку.
7. З’ясуйте роль уваги у навчанні і вихованні школярів. Охарактеризуйте основні властивості уваги. Позначте шляхи виховання уваги в учнів різного віку.
8. Дайте характеристику педагогічного спілкування. Педагогічний такт і авторитет вчителя, стилі педагогічного спілкування. Культура педагогічного спілкування.
9. Зміст поняття психологічного здоров’я, його структура, критерії та ознаки.
10. Розкрийте основний зміст концепції психоаналізу З.Фрейда. Структура особистості за З.Фрейдом.
11. Поняття особистості з точки зору гуманістичної психології. Поняття самоактуалізації.
12. Процеси групової динаміки. Виділення лідера у групі, прийняття групових норм.
13. Тренінгові групи та соціально-психологічний тренінг в практиці психологічної корекції.
14. Діагностична та коректувальна діяльність психологічної служби при взаємодії з сім’ями учнів.
15. Катарсис, його ознаки та роль в психоконсультативно-коректувальній роботі.
16. Бесіда як основний метод психологічного консультування. Типові помилки при проведенні бесіди та їх профілактика.
17. Психологічне консультування як напрям роботи психологічної служби. Взаємозв’язок психоконсультування з психотерапією та психокорекцією.
18. Групова психокорекційна робота. Етичні вимоги до керівника психокорекційної групи.
19. Запит психоконсультування. Психологічна оцінка проблем клієнтів. Психологічний анамнез.
20. Психоконсультативний контакт та психотерапевтичний клімат у консультуванні.

21. Індивідуальна психокорекція. Психологічні особливості та обмеження індивідуальної психокорекції.
22. Етапи психоконсультативної бесіди та їх особливості.
23. Професійна підготовка та особистість психодіагноста. Ефект упередженості психолога. Професійно-етичні принципи в психодіагностиці.
24. Організація і проведення психологічного обстеження. Фактори (змінні), що впливають на результати психодіагностичного обстеження. Специфіка організації психодіагностичного обстеження з дітьми різного віку.
25. Шкільна неуспішність як запит психодіагностики. Психодіагностичне обстеження в ситуації учбового невстигання. Специфіка та методи діагностики симптомів і причин неуспішності учнів різного віку.
26. Психометричні основи психодіагностики. Показники оцінки якості діагностичних процедур.
27. Тести в психодіагностичній практиці. Сучасний психологічний тест, види тестів.
28. Методи діагностики розумового розвитку особистості. Психологічна діагностика розумового розвитку школярів.
29. Психологічна діагностика особистості школяра. Специфіка використання методів діагностики особистості з учнями різного віку.
30. Проективне дослідження особистості. Проективні методик, їх характеристики та види. Діагностичне значення проективних методик в роботі шкільного психолога.
31. Профдіагностика. Профорієнтаційна робота зі старшокласниками.
31. Поняття психологічного діагнозу. Етапи психодіагностичного процесу. Види психологічного діагнозу. Специфіка постановки психологічного діагнозу в роботі шкільного психолога.
32. Психодіагностичне обслуговування виховання та освіти. Типові завдання шкільної психологічної служби та психодіагностика.
33. Діагностика емоційно-особистісної дезадаптації учнів. Види та методи діагностики емоційно-особистісної дезадаптації учнів. Схема психологічного обстеження дитини при всіх формах шкільної дезадаптації.

Орієнтовні приклади практичних завдань

1. Дитяча нервовість як запит психоконсультування та психокорекції. Методи психокорекційної роботи.
2. Дитячі психотравми як запит психоконсультування та психокорекції.
3. Техніки та методи роботи з дитячими страхами.
4. Психокорекція підліткової агресивності.
5. Методики дослідження уваги дітей молодшого шкільного віку.
6. Методи дослідження особистості підлітка.
7. Методика ШТРР. Її діагностичне значення в шкільній психодіагностиці.
8. Методики дослідження готовності дитини до школи.
9. Гіперактивність дитини як запит психоконсультування та психокорекції.
10. Методи дослідження у ситуації експертизи.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Вечірній факультет

Освітньо-кваліфікаційний рівень «магістр» (спеціаліст)

Галузь знань 05 Соціально-поведінкові науки

Спеціальність 053 Психологія

На базі здобутого ступеня: бакалавр/(ОКР)спеціаліст

Вступне фахове випробування з психології

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Своєрідність методів педагогічної психології.
2. Воля як об'єкт психодіагностики. Діагностика особливостей розвитку волі особистості.
3. Індивідуальна психокорекція. Її особливості та обмеження.
4. Психокорекція тривожності у підлітковому віці.

Затверджено на засіданні Приймальної комісії НПУ імені М.П.Драгоманова

Протокол № __ від __ березня 2015 р.

Голова фахової комісії _____

7. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г.С. Возрастная психология. Учебное пособие для студентов вузов. / Г.С. Абрамова - М.: Академия, 1997 – 704с.
2. Айви А.Е. Психологическое консультирование и психотерапия. Методы, теории и техники: практическое руководство. / А.Е.Айви, М.Б. Айви, Л. Саймен-Даунинг– М.: [б.и], 2000. – 487с.
3. Алешина Ю.Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование. / Ю.Е.Алешина – М., Редакционно-издательский центр консорциума «Социальное здоровье России», 1993. – 170с.
4. Анастаси А. Психологическое тестирование. / А.Анастаси, С.Урбина – СПб.: Питер, 2003. – 688с.
5. Аникеева М.П. Психологический климат в коллективе. – М.: Просвещение, 1989. – 221 с.
6. Бех І.Д. Психологічні умови ефективності виховної дії // Рідна школа. –1992, №1. – С. 41.
7. Божович Л.И. Изучение мотивации поведения детей и подростков. Сб. статей. – М., Педагогика, 1972. – 351с.

8. Бурлачук Л.Ф. Психодиагностика. Учебник для вузов. – СПб. : Питер, 2003. – 351с.
9. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психодиагностике. – СПб.: Питер, 2001 – 528с.
10. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: навчальний посібник. – К.: Четверта хвиля, 2004. – 256с.
11. Вікова та педагогічна психологія /О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416с.
12. Войтко В.И., Гильбух Ю.З. Школьная психодиагностика: достижения и перспективы. / В.И.Войтко, Ю.З. Гильбух – К.: Знание, 1980 – 48с.
13. Волков И.П. Социометрические методы в социально-психологических исследованиях. – Л.: 1970. – 88с.
14. Горностай П.П., Васьковская С.В. Теория и практика психологического консультирования: Проблемный подход. – К.: Наук. думка, 1995 – 128с.
15. Грехнев В.С. Культура педагогического общения. – М.: Просвещение, 1990 – 142с.
16. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. – М.: НПО «Образование», 1996. – 160с.
17. Диагностика умственного развития дошкольников /Ред. Л.А.Венгер, В.В.Холмовская. – М.: Педагогика, 1978. – 248с.
18. Дубровина И.В. и др. рабочая книга школьного психолога. – М.: 1991. – 303с.
19. Загальна психологія. Курс лекцій /О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. – К.: 1997.
20. Загальна психологія. Навчальне видання /О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. - К.: "А.П.Н.", 1999.
21. Зиверт Х. Ваш коэффициент интеллекта. Тесты. – 2-е изд./Пер. с нем. – М.: АО «Интерэксперт», 1999. – 143с.
22. Зимняя И.А. Педагогическая психология. – М.: Логос, 2000. – 384с.
23. Китаев-Смык Л.А. Психология стресса. – М.: Наука, 1983. – 368с.
24. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес и психічний розвиток особистості. - К.: Радянська школа, 1989. – 608с.
25. Крайг Г. Психология развития. – СПб.: Питер, 2001. – 992с.
26. Курс общей, возрастной и педагогической психологии / Под ред. М.В.Гамезо. (В 3-х кн.) – М.: Просвещение, 1982.
27. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. /Ответств. ред. А.Ф.Кудряшов. – Петрозаводск: Петроком, 1992. – 318с.
28. Максименко С.Д. Общая психология. Учебник. – М.: "Ваклер", 2000. – 528с.
29. Натанзон Э.Ш. Психологический анализ поступка ученика. – М.: 1991. – 124с.
30. Немов Р.С. Психологическое консультирование. – М.: ВЛАДОС, 2003. – 528с.
31. Немов Р.С. Психология. В 3- кн. – М.: Просвещение, 1994.

32. Нормативные предписания разработчикам и пользователям психодиагностических методик // Вопросы психологии. – 1987. - № 5. – С. 176-181.
33. Общая психодиагностика / Под ред. А.А.Бодалева и В.В.Столина. – М.: «Речь», 2002. – 440с.
34. Овчарова Р.С. Справочная книга школьного психолога. – М.: 1993. – 256с.
35. Осипова А.А.Общая психокоррекция: Учебное пособие для студентов вузов. – М.: ТЦ Сфера, 2002. – 512с.
36. Основи загальної психології / За редакцією С.Д.Максименка – К.: НПЦ "Перспектива", 1998.
37. Основи психології / Підручник за редакцією О.В.Киричука, В.А.Роменця – К.: "Либідь", 1999.
38. Основы психологии: Практикум /Ред.-сост. Л.Д.Столяренко. Изд. 3-е доп. – Р.-на-Д.: Феникс, 2002. – 704с.
39. Панасюк А.Ю. Адаптированный вариант методики Д.Векслера. – М.: 1973. – 79с.
40. Пантелеев С.Р. Методика исследования самоотношения. – М., 1993. – 32с.
41. Педагогічна психологія. /За ред. Проколієнко Л.М. – К., 1991.
42. Пергаменщиков и др. Психодиагностика и психокоррекция в воспитательном процессе. – Минск, 1993.
43. Питання та проблемні ситуації з психології та педагогіки /О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська, Т.М. Лисянська. – Київ, 1997.
44. Подмазін С.І., Сібіль О.І. Як допомогти підлітку з важким характером. – К.: НПЦ Перспектива, 1996. – 160с.
45. Похилько В.И., Федотова Е.О. Техника репертуарных решеток в экспериментальной психологии личности //Вопр. псих., 1984. – №3. – С.151-157.
46. Практикум по психодиагностике. Диагностика мотивации и саморегуляции. – М.: 1990. – 160с.
47. Практическая психология в тестах, или как научиться понимать себя и других. – М.: АСТ-ПРЕСС, 1998. – 376с.
48. Психологическая диагностика: Учебное пособие /К.М.Гуревич, М.К.Акимова, Г.А.Берулава и др. – Бийск, 1993. – 324с.
49. Психологія. Підручник /За редакцією Ю.Л.Трофімова – Київ, "Либідь", 2000. – 558с.
50. Психологія. Підручник для педагогічних вузів / Під редакцією Г.С.Костюка, Вид. 3-є допов., "Радянська школа" – Київ, 1968.
51. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога в образовании. – М.: ВЛАДОС, 1996. – 529с.
- 52.Роменець В.А. Історія психології. – К.Либідь, 2006. –
53. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – СПб: Издательство «Питер», 2005. – 713с.

54. Скребець В.О. Основи психодіагностики. Навч. посібник. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2003. – 192с.
55. Собчик Л.Н. Диагностика межличностных отношений: модифицированный вариант интерперсональной диагностики Т.Лири. – 1990. - 48с.
56. Собчик Л.Н. Метод цветowych выборов. Модифицированный цветовой тест Люшера: Метод. руководство. – М.: 1990. – 88с.
57. Соколова Е.Т. Проективные методы исследования личности. – М.: 1980. – 176с.
58. Степанов С.С. Диагностика интеллекта методом рисуночного теста. – М.: 1995. – 96с.
59. Трудный подросток: причины и следствия. / Под ред. В.А.Татенко. – К.: Рад. Школа, 1985. – 175 с.
60. Фридман Л.М. и др. Изучение личности учащегося и ученических коллективов. – М.: 1988. – 297с.
61. Худик В.А. Психология аномального развития личности в детском и подростково-юношеском возрасте. – К., 1993. – 144с.
62. Шапарь В.Б. Рабочая книга практического психолога./ В.Б. Шапарь –М.: АСТ; Харьков: Тосинг, 2005. – 672с.
63. Шапкин С.А. Экспериментальное изучение волевых процессов. – М.: Смысл, ИПРАН, 1997. – 140с.
64. Энциклопедия психологических тестов для детей. – М.: «Аркадия», 1997. – 256с.